

Mc'Donalds egyetem – Az egyetemista lét, mint a tömegkultúra hordozója

„*Campus-lét*” kutatás

Kurzusvezető: Szabó Ildikó

D.Sc. habil., egyetemi tanár

Készítette: Madarász Tibor

III. évf. Ph.D. levelező hallgató

Témavezető: Kovácsné Bakosi Éva

Ph.D., főiskolai tanár

Készült a Debreceni Egyetem

Nevelés- és Művelődéstudományi Doktori Program keretében

Debrecen

2010/11. őszi szemeszter

Mc'Donalds egyetem. Az egyetemista lét, mint a tömegkultúra hordozója.

Absztrakt

Jelen dolgozat egy empirikus munka, amely a 2010-11-26-án, a DAB Székházban, a „Campus-lét” Konferencián elhangzottak kivonatának tekinthető. A dolgozat célja egy megfigyelésen alapuló vizsgálat bemutatása, melynek szándéka egy olyan felsőoktatásban megjelenő réteg felkutatása volt, amely gyakorlatilag nem rendelkezik az egyetemi léthez kapcsolható, számos értelemben pozitív előjellel illetett érték és normarendszerrel. Ennek a csoportnak a felkutatása leginkább olyan közegben volt lehetséges, ahol az egyetemisták általában előfordulnak. Vizsgálódásunk módszereként elsősorban a résztvevő megfigyelést állítottuk, melyet adott esetben interjúzás vagy legalábbis az elvegyülés jegyében zajló személyes beszélgetés követ. A megfigyelt személyek csoportok alapját képezték, amelyeket különböző, általunk találónak ítélt kifejezésekkel illettünk, majd megpróbáltuk analizálni az egyes csoportok specifikus ismertető jegyeit. Az ismertető jegyek alapján öt, egymástól észrevehetően elkülönülő csoport rajzolódott ki.

Bevezetés

Dolgozatunk arra vállalkozik, hogy a Debreceni Egyetem Szociológia Intézetének „Campus-lét” kutatásába készült empirikus munkát mutasson be. A dolgozat a DAB Székházban 2010-11-26-án megrendezésre került „Campus-lét” konferencián elhangzott előadás írásos kivonata, és ez alapján egy részt vevő megfigyelésen alapuló empirikus vizsgálat észrevételeit dolgozza fel.

A dolgozat nem szakirodalmi elemzést kínál, ám az első részében arra ki kívánunk térni, hogy mi is az a Mc'Donalds egyetem, illetve, hogy milyen kontextusban találkozhatunk a kifejezéssel, valamint hogy mi hogyan használjuk dolgozatunkban ezt a kifejezést. Ezt követően a felsőoktatás tömegesedése kapcsán megjelenő kultúrafogyasztás változásairól, a tömegkultúra és az elitkultúra fogalmai mentén az egyetemista csoportokban megjelenő szervezőerőkről írunk. A két fő fejezetre tagolódó munkában az első fejezet – számozására szándékosan nem került sor – elméleti, még az ezt követő második rész empirikus munkát takar.

1. Mc'Donalds egyetem

Mindenek előtt tisztázni kell azt a hangzatos, kissé szokatlan fogalomtársítást, amelyet dolgozatunk címében használunk. Az egyetem kifejezéssel, amely a felsőoktatási rendszerben jól ismert fogalom, csakúgy az intézmény, amit a fogalom takar, ezen a helyen nem kívánunk foglalkozni. A Mc'Donalds kifejezés egy 1940-ben létrejött éttermet, és 1955-től franchise rendszerben működtetett gyorséttermi hálózatot takar, amely mára már a világ minden részén megtalálható. Az Amerikai Egyesült Államokból útjára indult kezdeményezés hatása messze túlmutat Amerika határain, és a fogyasztói társadalom emblemikus szimbólumává nőtte ki magát. A következőkben azt mutatjuk be, hogy kik és hogyan beszélnek a Mc'Donalds jelenségről (Ritzer, 1997).

Elsőként Ritzert említjük, aki a Mc'Donaldsról, mint gyorsétteremről beszél, illetve arról az alapelvről, amelyben a gyorséttermi rendszer vagy hálózat folyamattá nőtte ki magát. Ritzer a mcdonaldizáció fogalmát használja arra a jelenségre, amely a vendéglátóiparból több közül az oktatásra, munkavégzésre, utazásra, étrendre és szabadidős tevékenységre is hatást gyakorolva került át, és az egész világot áthatja. A mcdonaldizáció a gyorséttermi modell filozófiájának más területekre történő áthelyezését takarja. A filozófia a hatékonyság,

mérhetőség, előreláthatóság és a kontroll eszményrendszerén alapszik. Ennek lényege, hogy a fogyasztó számára azt a látszatot kelti, hogy kevés pénzért nagy adag élelmiszert kap, és mindezt úgy, hogy neki ezért nem kell semmit tennie. Teszi mindezt egy gépi technológia segítségével, ami mind az alkalmazottakat, mind pedig a fogyasztókat ellenőrzi, és rákényszeríti őket, hogy a szervezet óhaja szerint viselkedjenek¹(Ritzer, 1997).

Barber (1995) a "*Jihad vs McWorld*" című munkájában az iszlám fundamentalizmus és az amerikai McWorld világot állítja szembe egymással. A címben szereplő összevetés nagyon hasonlít Huntington fogalmához, aki a "civilizációk összecsapásáról" beszél. Barber azonban felhívja a figyelmet arra, hogy az általa felállított bipolaritást gyakran félreértik. Ha a liberális demokratikus kapitalista értékrendszeren alapuló nyugati nemzeteket és a totalitárius iszlám nemzetet, tehát a "Dzsihádot" tekintjük, akkor olyan képet kapunk, ahol a két világ közötti konfliktus nyer igazságot. Barber azonban nem állítja, hogy két ellenpólusról, fehérről és feketéről lenne szó. A "Dzsihád" veszélyét a kulturális szektához való kötődésben látja, még a „McWorld” azért jelent veszélyt, mert ez egy olyan világ, amelyben látszólag minden egyes egyén aktív szerepet játszik, valójában azonban szinte minden döntés a kormány kezében van. Barber „McWorld-jének” a veszélyei a Ritzer-féle mcdonaldizáció jelenségével kísérteties hasonlóságokat mutatnak. Kiemelt szerepet kap még a modellben a gyorsaság, amely a nyugati civilizáció egyéb szegmenseiben is domináns tényezővé vált, pl.: gyors a zene, a gyors számítógépek és a gyorsétterem (Barber, 1995).

Smart, (1999) „*Resisting McDonaldization*” című munkájában szintén a mcdonaldizációról ír, amely már a felsőoktatásban is felütötte fejét. Ez egy olyan tendenciózus változás a felsőoktatással szemben, amelyet Smart szerint felül kellene vizsgálni, és tenni kellene ellene. Ez lényegében nem jelentene mást, minthogy a tudomány megpróbálna ellenszegülni a globális hatásoknak, és annak a jelenségnek, ami a mcdonaldizáció kifejezéssel illelhető (hatékonyság, mérhetőség, előreláthatóság és kontroll). Azonban jól tudjuk, hogy a globális trendek ellen lehet harcolni, hatásukat talán tudjuk picit késleltetni, mérsékelni, teljes mértékben ellenállni nem leszünk képesek (Smart, 1999).

Hayes és Wnyard, (2002) már kifejezetten a felsőoktatás mcdonaldizációjáról beszél a „*The mcdonaldization of Higher Education*” című munkájukban. Ebben az esetben a Mc'Donalds

¹ Példának okáért, nem véletlen, hogy az amerikai Mc'Donalds éttermekben keskeny ülőfelületű, kényelmetlen műanyag székek találhatóak, arra sarkallva a fogyasztót, hogy gyorsan fogyasszon, majd pedig távozzon. A Mc'drive éttermek csak tovább fokozzák ezt a helyzetet azzal, hogy az utóval megállva egy ablakon át kapják meg az ételmezt, majd gyorsan odébb állnak (Ritzer, 1997).

valóban, mint a tömegkultúra képviselője jelenik meg, és mint ilyen a legkevésbé sem kívánatos modell az egyetemi, tudomány centrikus közegben. Hayes és Wnyard a Mc'Donalds effektusról a felsőoktatásban megjelenő tömegesedés, homogenizáció és minőségromlás kapcsán beszélnek, amely a nyugati civilizáció köreiben, más szegmensekben (vendéglátóipar, munkavégzés, stb.) is felfedezhetővé válik (Hayes-Wnyard, 2002).

2. Kultúra és szórakozás

A következőkben a felsőoktatás tömegesedése kapcsán, az egyetemista közösségekben is megjelenő kultúrafogyasztás változásairól szólnak, a tömegkultúra és az elitkultúra fogalmi mentén. Ezt követően a kultúrafogyasztás hasonlóságai mentén a csoportok szerveződése is terítékre kerül.

Amikor az egyetemről esik szó, akkor gyakran valami fennköltre, valami magasztosra asszociálunk. A kultúra esetében hasonló a helyzet. Az egyetemista lét és a tömegkultúra fogalmi azonban sokakban keltenek visszásságot, mondván, ez a két fogalom nehezen illeszthető egymással egy horizontra. Vajon miért érezzük sokan ezt az ellentmondást? A válasz a fogalmak mögé társított jelenségek körében kereshető. Az egyetemről már fentebb szóltunk, miszerint fennkölt, magasztos. De mi a helyzet a tömegkultúra kifejezéssel? Ez a kifejezés bizony többekben pejoratív konnotációval jelenik meg, ami magának a kifejezésnek, és a kifejezés által takart foglalatosságoknak tudható be.

A tömegkultúra kifejezést gyakran társítják olyan rokon kifejezésekkel, mint populáris kultúra, népi kultúra, de egyesek még a giccs kifejezésen keresztül is próbálnak különbséget tenni ezek között. Ezen a helyen mi nem foglalkozunk definiálásokkal, pusztán érinteni próbáljuk a dolgozatban használt fogalmak értelmezési mikéntjét. A tömegkultúra kifejezés mögött elsősorban nem pusztán mennyiségi tényezők jelenlétéről beszélhetünk. Ebben az értelemben a változáshoz elegendő lenne pusztán a tömegkommunikáció vagy éppen a tömeggyártás színvonalának a javítása (Gráfik, 2004). A tömegkultúra ebben az értelmezésben a tömeg kultúráját, a 'lenti' kultúrát jelenti (Józsa, 1986). A tömegkultúra sajátossága, hogy felülről kényszerítik, és befogadói passzív fogyasztók, az ügyben való részvételük kimerül annak eldöntésében, megveszik-e az adott terméket, vagy sem (MacDonald, 1957. - idézi Józsa, 1986). Témánk szempontjából ezért releváns kifejezés a tömegkultúra. Annak eldöntése ugyanis, hogy szükség van-e a termékre vagy sem, felsőfokú tanulmányokat folytató társadalmi közegben egy megfelelő ítélőképesség meglétét feltételezi.

Ezen a helyen a tömegkultúra reprezentánsa elsősorban a viselkedés különböző műfajaiban mutatkozik meg. A fogyasztás a szórakozás része, ami – sajnos – nem minden esetben kapcsolódik össze a szabadidő értelmes és hasznos eltöltésével. Ma ugyanis a tanulás és a munka ellenpólusa (úgy tűnik, hogy az egyetemisták körében is) a szórakozás. Ráadásul ezek a szórakozási formák bizony a legkülönfélébb korosztályokban és oktatási szinteken hasonlóképpen jelennek meg. Ma már sok tekintetben, a felsőoktatásban, az egyetemen sem találunk a középiskolásokétól eltérő mentalitást. Mi sem bizonyítja ezt az állítást jobban, minthogy a hallgatók hasonló stratégiákat sajátítanak el egyetemi éveik során, mint a fiatalabb korú társaik a közoktatásban (Szabó, 2008).

A szórakozás a fogyasztói társadalom terméke, ekkor ugyanis a fáradságát kipihenni vágyó fiatalság fogyasztóként jelenik meg a kocsmaiban, diszkókban, és ez egyeseknek igen nagy anyagi haszonnal kecsegtet (Maróth, 2004). A cél azonban a szórakozás, az élményközpontúság. Napjainkban a Schulze által említett bőség élménytársadalma virágzik, ahol az egyének – a közlekedés, az információs és kommunikációs technológiák robbanásszerű fejlődése, a mobilitás és a migráció élénkülése révén – alkalma nyílik kapcsolatainak megválasztására. A választás az élménytársadalomban nem pusztán lehetőség, de szükséges is ahhoz, hogy az egyén valahová tartozzon. A szociális környezet az élménytársadalom cselekvési dinamikájában az élményszerzési minták hasonlósága szerint alakul élményközösségekké, tehát az elv köti egybe a közösséget. A Schulze által különböző jelzőkkel illetett közösségek közül itt csak a témánk szempontjából releváns szórakozó miliót említjük. A Schulze által használt szórakozó milió alacsonyabb képzettségű egyénekből áll, akiket az élményorientáció jellemez, és általában véve elutasítják a magaskultúrát (Schulze, 1992).

Szórakozni azonban nemcsak a populáris kultúra révén lehet. A fentebb már használt fogalmak közül pusztán csak ellenpontozás végett ejtünk szót a magas kultúra kifejezés mögötti tartalomról. Hogy mit tekintünk magas kultúrának, vagy elit kultúrának, az időről-időre változhat ugyan, mégis valahogy napjainkra már kikristályosodott az, hogy milyen szabadidőtöltést tartunk elitnek, és milyet populárisnak. A magaskultúra reprezentánsai között említhetjük a könyvtárat, színházat, operát, hangversenyt, vagy éppen a kiállítást, múzeumot. Dolgozatunk további részében azonban nem kívánunk mélyebben foglalkozni a szakirodalomban magas kultúraként emlegetett fogalommal, mivel empirikus vizsgálódásaink sem ebbe az irányba mutattak.

3. Egyetemisták és más közösségek

Ha társadalmunkat két részre bontanánk abból a szempontból, hogy ki hallgatója valamely felsőoktatási intézménynek és ki nem, akkor könnyedén beláthatjuk, hogy többen lennének azok, akik ez utóbbi kategóriába tartoznak. Mindjárt változna ez az arány, ha csak bizonyos korosztályokat tekintenénk ebből a szempontból. De milyen korosztályokat érdemes nézni akkor, ha a felsőoktatásban történő részvétel a vizsgálat tárgya? Ez napjainkban nem olyan egyértelmű kérdés, mint akár csak két évtizeddel korábban lett volna, hiszen a tendencia az, hogy egyre szélesebb korosztályi rétegek jelennek meg a felsőoktatási palettán, ebben a korábban jól behatárolható szerepkörben. Mindezek ellenére a kutatások legnagyobb része a hallgatók alatt azt a kb. 18-25 éves életkorában járó egyént érti, aki többnyire állami finanszírozású, nappali² tagozatos képzésben folytatja tanulmányait valamely felsőoktatási intézményben. Témánk szempontjából is az ifjúsági kultúrát képviselő réteg a legmegfelelőbb kategoriális meghatározás (Gál-Balogi-Dusa-Sörös, 2010). Valóban, ez a korosztály a felsőoktatáson belül az, amely sajátos életvitelt, szokás- és értékrendszert képvisel, melyek együttesét „Campus-létnek” nevezhetjük. A campus azonban nagyon tág fogalom, és magába foglalja az összes egyetemi kart, intézményt és szakot, melyek között – jól tudjuk – erős különbségek lehetnek az említett kritériumok szempontjából. A másik oldalon az azonos korosztályba tartozó, de felsőoktatási tanulmányokat nem folytató réteg áll, akik többnyire valamilyen más, az oktatási rendszer alacsonyabb színterén működő intézményben, a munka világában, vagy a munkaügyi szervezetek nyilvántartásaiban jelennek meg (esetenként egyik helyen sem). Bár számosságukat tekintve közel azonos létszámról lehet szó a két szegmensben, ebben a dolgozatban, a felsőoktatásban jelen nem lévöket fogjuk többségi csoportként, többségi társadalomként értelmezni, annál is inkább, mivel témánk szempontjából egyetlen intézmény (jóllehet, az a hatalmas hallgatói létszámmal működő Debreceni Egyetem) kerül figyelmünk fókuszába. Az elnevezések (egyetemisták és többségi társadalom, vagy nem egyetemisták) nem a pusztán arányok kihangsúlyozását hivatottak kifejezni (nem is lenne ez helyes), hanem a vizsgálandó viselkedési, érték- és normarendszerbeli határok körvonalait kívánja keretbe fogni. Mindezek mentén tehát, dolgozatunkban a többség közé tartozik az a személy, aki nem tagja semmilyen egyetemnek, ám életkora alapján nagyjából (mivel ez pontosan nehezen behatárolható) azonos korosztályt képvisel a standard korú nappali tagozatos egyetemi hallgatóssággal.

² Elsősorban a nappali tagozatos képzésbe jelen lévökre igaz, hogy sajátos, privilegizált helyzetben vannak a társadalom többi tagjához képest.

Dolgozatunkban tehát lényegében arra a kérdésre keressük a választ, hogy valóban elegendő kritérium-e a felsőoktatásban hallgatói szerepkörrel rendelkezni ahhoz, hogy a társadalomnak egy olyan megkülönböztetett rétegéhez tartozzunk, amelyről joggal állítható, hogy más, bizonyos értelemben több, illetve rendelkezik valamilyen többlettel. Ezt a többletet jellemezhetnénk bizonyos attitűdök meglétével, és meg nem létével, vagy éppen a kultúra felé fordulás gyakoribb és mélyebb hajlandóságával, bizonyos privilégiumok birtoklásával. Nos, azzal, hogy valaki egyetemi hallgató lesz, bizonyosan megilletik jogosítványok, amelyek a társadalom más tagjainak nem adatnak meg. Diákkedvezmények az utazás vagy éppen a könyvtárhasználat terén, szabadidős és kulturális lehetőségek garmadája, szórakozási lehetőség, ösztöndíjrendszer és még sorolhatnánk. A lényeg azonban, – és dolgozatunk ebbe az irányba kívánja terelni a figyelmet – hogy a kiváltságok elsősorban lehetőségek formájában jelennek meg a hallgatói közösségek és az egyes hallgatók számára, amelyek közül ki-ki maga konstruálja meg a saját maga számára „legszimpatikusabb” konfigurációt.

Mivel ezen a helyen pusztán a nappali tagozatos hallgatók, és az egyetemre nem járó hasonló korú fiatalok között fogunk vizsgálni, elsőként azt kell belátnunk, hogy a két réteg több ponton is különbségeket hordoz magában. Elsőként a nappali tagozatos képzés miatt a hallgatók időbeosztását és életmódját említhetjük (Gál-Balogi-Dusa-Sörös, 2010). Fontos látnunk, hogy a többségi (egyetemen jelen nem lévő) társadalmi csoportokban, az élet megszervezésének, lehetőségei és adottságai erős eltéréseket mutatnak az egyetemen jelen lévő hallgatósággal szemben. Ezek az eltérések főként a szabadidő mennyiségében és minőségében mutatkoznak meg. A hallgatói populáció időfelhasználására fokozottan jellemző a szabad tevékenységi körök megválasztásának és végzésének relatív korlátlansága. Ennek értelmében például sokkal kisebb mértékű kötöttség jellemzi a tanulásra fordított idő beosztását is, mivel a hallgatói létformának ez képezi a tevékenységi mainstream-jét, ellentétben a többségi populációval, ahol a tanulásra fordított idő leginkább a szabadidőnek a részeként tekinthető, a fő tevékenység pedig a munkavégzés³. A hallgatók kötött tevékenységei jóval szűkebb mezsgyén, azonban a szabadidős elfoglaltságok sokkal szélesebb horizonton mozognak. A hallgatói populáció életében a szórakozás, a rekreáció és a társas élet, domináns részt képez, szemben a többségi társadalom tagjainak hétköznapijaival, ahol a már említett munkavégzés, mint főtevékenység köré (vagy inkább mögé) szerveződik minden egyéb tevékenységi kör (Bocsi, 2007).

³ Akadnak olyan esetek, amikor a nem egyetemista réteg is valamilyen formában reprezentálva van az oktatási palettán. Ez a réteg legfőképp a felsőfokú szakképzésben, technikai képzésben, vagy éppen a középiskola utolsó évfolyamainak valamelyikében jelenik meg.

Bár ezen a helyen mi most a szabadidővel, illetve annak szórakozás formájában történő eltöltésével kívánunk foglalkozni, ahhoz, hogy a jelenségeket megfelelő közegbe tudjuk ágyazni, nem kerülhetjük meg az egyetem elsődleges funkciójának, az oktatásnak, képzésnek az érintését sem. A rendszerváltást megelőző időszakban a felsőoktatást az elitképzés szintjén tartották az egész szovjet érdekszférában, mégpedig a felsőfokú munkanélküliség veszélyeire hivatkozva (Kozma, 1993). Éppen ezért a hagyományos egyetemi lét akkor más volt, mint korunk tömegképzéssel megáldott „Mc'Donalds egyeteme”, amelyben elméletileg ugyanúgy felsőfokú professzióra jogosító képesítés szerezhető. Noha az egyetem a tudomány és technológia elosztó műhelye, amely korábban csak szűkebb társadalmi rétegek (elit és felsőközéposztály rétegei) számára volt elérhető perspektíva, Kozma már 1993-ban arról beszélt, hogy tudomásul kell venni azt, hogy a felsőoktatás lényegében olyanná fog válni, mint a középiskola (Kozma, 1993). Ez napjainkra egyrészt tömeges méretű szakemberképzést, másrészt társadalmi státusz, és korosztályi tekintetben is megjelenő megváltozott hallgatói összetételt jelent. (Hrubos, 2006). Bár korábban a hallgatói létforma automatikus velejárójának számított az értelmiségi létre jellemző attitűd (önképzés, készségfejlesztés, változatos kulturális, szabadidős elfoglaltságok) hordozása, a felsőoktatás tömegesedésével (felhígulásával) ez az értékrend, valamint viselkedési és tevékenységi rendszer egyre kevésbé válik jellemzővé a csoportra nézve (Bocsi, 2007). A duális szerkezetű felsőoktatás elitképzéséből tömegképzéssé alakult egyetemén már nem feltétlenül az értelmiségi családi közegből érkező tanulók a felülreprezentáltak. Ez abból következik, hogy ma már az egyetem nem tekinthető a hagyományos értelemben vett társadalmi szelekció mértékadó reprezentánsának, a társadalmi egyenlőtlenségi rendszer kiválóan megragadható végpontjának (Nagy, 2006). Bár ma még talán nagyobb arányban találhatunk értelmiségi családból származó réteget az egyetemi hallgatók körében, de a már említett tömegesedés egyértelműen magával hozza azt is, hogy a hallgatói populáció egyre kevésbé fog az értelmiségi létre jellemző szabadidős tevékenységeket, értékrendeket, viselkedési formákat produkálni (Bocsi, 2007). Ennek értelmében a szabadidő aktív eltöltése, a kulturális feltöltődés egyre inkább háttérbe szorul az önfelelt kikapcsolódással és a szórakozással szemben.

Témánk szempontjából bizonyos közösségek, csoportok viselkedése válik relevánssá. A csoportot viszont egyének alkotják, ők lesznek egy adott csoport tagjai. A csoport kialakulása, és a csoport tagjai közötti kapcsolat erőssége függhet a tér- és időbeli közelségtől, a találkozások gyakoriságától és szabályszerűségétől, valamint az érdekközösségtől is (Gál-

Balogi-Dusa-Sőrés, 2010). Ennek értelmében az egyetemi közösségeken belül igen nagy lehetőség nyílik arra, hogy különböző csoportok alakuljanak ki. Az előzőekben említett faktorok mentén leginkább csoporttársak, szaktársak, diákönkormányzati tagtársak, sporttársak jelenthetik a képződő csoportok alapját. Ugyan az egyetem elsősorban a már említett tudományos képzés színhelyeként aposztrofált szintén, az egyetemista létnek egyik markáns jellemzője a szórakozásra fordított idő jelentősebb mértéke. A szórakozás a társas interakciónak egy speciális formája, amely jelentős csoportképző erővel rendelkezik minden társadalmi rétegen belül (legyen akár egyetemista vagy nem egyetemista fiatal). A kortársak értékítélete, szemlélete és normarendszere nagy fontossággal rendelkezik a fiatal felnőttek közegeiben belül. Évekkel ezelőtt szórakozási szokásaik mentén még jelentős eltérések mutatkoztak a különböző társadalmi csoportok között. Jellemzően létezett egy értelmiségi léte jellemző szabadidős, viselkedési tevékenységi norma, amely mellett szembetűnő volt, hogy a hátrányosabb helyzetben lévő csoportok a passzívabb és egységibb szórakozási formákat részesítik előnyben (Bocsi, 2009. hivatkozik Matuschek, 1999-re). Mára ez már a múlté, hiszen egyre kevésbé vagyunk képesek különbségeket – és főképp relációkat – tenni az egyes társadalmi csoportok, az oktatási rendszer különböző szintjein megjelenő fiatalság érték- és normarendszerében.

II. A kutatás

Egyes vélemények szerint kvalitatív munkát csak az idősebb rutinosabb kutató végezzen, aki kellő tapasztalattal rendelkezik a jelenségek analizálása terén, a megjelenő implicit tartalmak feldolgozásában. Véleményünk szerint ez a koncepció a valóságtól teljes mértékben elszakadván egy olyan maradi álláspontot kínál, amely abban segít a társadalomtudományoknak, hogy megrekedjenek egy kiszáradt mederben kuruttyoló béka szintjén, a papíralapon realizálódó dokumentumszagú leírásoknál, a jelenségek önmagukból történő teljes kiforgatása által. Az egyetemista fiatalságra, vagy csak általában a fiatalságra vonatkozó kutatások elvégzése, valóban egy fiatal kutató feladata kell hogy legyen, hiszen elvegyülni az tud, aki hasonló az adott közegeben. Esetünkben még a középiskolások is azonos korosztálynak tartottak, (így persze jobban meg is nyílnak) hogy az idősebb korosztályt ne is említsük. Ehhez persze elhivatott, rugalmas, adaptálódni képes fiatal kutatókra van szükség, akikből megítélésünk szerint lenne is bőséggel. Ezek a fiatalok arra várnak, azért dolgoznak,

hogy egyszer ők is lehetőséget kapjanak tehetségük kibontakoztatására a tudományosság széles ívű spektrumán.

II.1. Helyszín, módszer, időszak

A felsőoktatás expanziója kapcsán az oktatás színvonalának erodálásáról beszélnek (Pl.: Barakonyi, 2009; M. Kehm, Barbara-Teichler, Ulrich, 2007). Hogy valóban alacsonyabb szintű felsőoktatási rendszer működik-e Magyarországon, mint akár csak egy-két évtizeddel korábban, azt jelen munka keretein belül nem kívánjuk analizálni. Létezik azonban egy olyan jellegű változás is a felsőoktatásban megjelenő hallgatók tömegeinek körében, amely a kulturális, szabadidőeltöltési mentén jelent színvonalcsökkenést. Kutatásunkban (amelyben egyetemista szórakozóhelyek meglátogatását vittük véghez) arra a kérdésre kerestük a választ, hogy valóban így van-e ez?

Kutatásunk terepéül az egyetemi campus, valamint különböző szórakozóhelyek szolgáltak színtérként.⁴ Munkánk során olyan csoportokat igyekeztünk megfigyelni, amelyek vélhetőleg mutatnak olyan jellegzetes jegyeket, melyek segítségével könnyebb őket azonosítani. Ennek a szándéknak a megvalósítása azért sem volt könnyű feladat, mert uniformizálódó világunkban már egyre kevésbé láthatunk eltéréseket az öltözködésben, a fogyasztásban vagy éppen a szórakozás módjában, helyében és mikéntjében.

A fentebb említett hasonlóságok ellenére szisztematikus megfigyeléseink, és a közegbe való involválódásunk abba az irányba vezettek, hogy kirajzolódjanak előttünk azok az értékrendek, amelyek alapján a kívánt csoportok is azonosíthatóvá válnak. Bár a megfigyelések és a személyes beszélgetések során minden esetben próbáltunk érdeklődni a különböző szakok, karok és intézmények után, jellemző tendencia kirajzolódását vizsgálódásaink során nem, vagy csupán csak részlegesen véltünk felfedezni.

Módszereink között a részt vevő megfigyelés dominált, de az esetek jelentős részében sikerült személyes kontaktust is teremtenünk a megfigyelt alanyokkal. Ezekben az esetekben beszélgetve próbáltunk szemlélődni, információkat gyűjteni, melyek értéke a legtöbb esetben nem mérhető össze egy interjú információbőségével. A megfigyelés velejárója volt, hogy

⁴ Megfigyelésünket a belváros közkedvelt helyszínein (Fórum, Pláza, főtér) is folytattuk, de a terek mérete és az egyének kisebb megszólalási hajlandósága miatt innen valamelyest kevesebb információt tudtunk nyerni.

módszertani repertoárunk akaratlanul is bővült a „hallgatóság technikájával”. Az ilyen módon birtokunkba került információk igen hasznosnak bizonyultak konzekvenciáink levonásánál.

A kutatás időszaka alatt elsősorban a 2010-10-01 - 2010-11-27 időintervallumot értjük, de le kell szögeznünk, hogy megfigyeléseink, észleléseink már jóval korábban, tulajdonképpen évekre visszamenőleg elkezdődtek. A felsőoktatás miliójében eltöltött évtized, valamint a közoktatásban pedagógusként eltöltött fél évtized sokat segített a jelenségek észlelésében és értelmezésében.

Minden tudatosság, és óvatosság tekintetbe vétele mellett fontosnak tartjuk, hogy kitérjünk kutatásunk korlátaira is. A megfigyelt személyek, a kiválasztott helyszínek és a levont következtetések, mind abba az irányba mutatnak, hogy valóban óvatos bánásmódra intsenek bennünket. A személyek, amelyek az elemzés alapját képező csoportokat alkotják, a reprezentativitást nélkülöző alacsony számuk miatt, a helyszínek a véletlenszerűség teljes kiiktatása okán intenek óvatosságra, még a levont következtetések az előbbi két hiányosság miatt nem tekinthetők általános érvényességűnek. Mindezzel együtt úgy véljük, hogy talán érdemes elgondolkoznunk az észleléseink kapcsán.

A megfigyelt jelenségek leírása önmagában tehát még nem tekinthető tudományos értékű információnak. A leírtak a tudományosság igényeinek megfelelő konvertálásra szorulnak, amelyek a nagyszámú minta, vagy adott kérdőívben, a megfelelő kérdések formájában nyerhetnek igazolást.

Megfigyeléseink során öt különböző típust, csoportot véltünk felfedezni, amelyeket az általunk találónak ítélt résztényezők alapján a következő nevekkel illetünk: Átlagosak, Dominánsok, Nem hallgató Bulizók, Harmincasok és végül a Középiszolások. A következőkben a megfigyelt csoportok általunk vélt jellegzetes viselkedésmintázatairól szólnunk.

II.2. Csoportok, típusok

A fizikai értelemben vett csoportosulások nem minden tagjára egyöntetűen igaz, amit a megfigyelésben típusjelenségként, típusjegyekként összegyűjtöttünk. Egy csoportban lehet egyszerre többféle típusú – *átlag egyetemista, domináns, harmincas* – személy is. Ilyen esetekben legegyszerűbben a kirívó, ritkaság szintű jelenségek fedezhetőek fel, és mivel vizsgálódásunk mindössze előkutatásnak tekinthető, óvatosan kell bánni minden nemű

általános következtetés levonásával is. Szándékunk szerint, megállapításaink sokkal inkább alkalmasak egy későbbi kérdőíves, vagy interjú vizsgálat kérdéscsoportjainak útmutatást adni, semmint a túlzottan messzemenő következtetések levonására.

Mivel kutatásunk egyetemista kutatás részeként tekinthető, így szerettünk volna tendenciát felvázolni a kari hovatartozást illetően, az egyes csoportokon belül. Noha akadtak helyzetek, amikor egyértelműen láthattunk bizonyos típusok között azonos karról érkező hallgatókat, általánosságokat nem igazán véltünk felfedezni. A helyszínek többségén (főleg a Campus és a Kikötő esetében) a természettudományi, a bölcsészettudományi, az agrártudományi és a műszaki karokról is találtunk hallgatókat. Továbbá voltak közöttük nyelvszakosok, középiskolások, érettségi utáni szakképzősök, felsőfokú szakképzésben, vagy technikai képzésben részt vevők, akik olykor kollégisták, helyi lakosok, vagy éppen bejárósok. A felsorolt karok és intézmények képviselőit, viselkedésük, megjelenésük alapján soroltuk különböző, általunk elnevezett csoportokba.

A felvázolt csoportok egy-egy reprezentatív tagjáról lehetett volna esetleg fényképeket készíteni a világosabb fogalmak, a jobb érthetőség kedvéért, de a személyiségi jogok figyelembevételére és a körülmények mind arra intettek, hogy ezt az aktust tekintsük elhanyagolandónak. Ezek alapján a következő általános érvényű eredményekhez jutottunk.

Átlagosak

Az általánosan elnevezett egyetemista csoportban nem találhatunk kirívó öltözködési, viselkedési és egyéb, például jellegzetes testfelépítésbeli, megjelenési jegyeket. Miután ők tekinthetők az általános többségnek, akik a szórakozóhelyeken leginkább a hagyományos módon – táncolás, italfogyasztás, fiúk-lányok együttes közössége – viselkednek, csoportként történő kiszűrésük igen nehéz feladat. Nehéz, mert azon túl, hogy az általános viselkedési sémák leginkább az ilyen típusú csoportokhoz kapcsolhatóak, azért, pontosan a gyakoriság okán vannak a csoporton belül eltérő viselkedésű alcsoportok is. Például, akadnak közöttük olyanok, akik egy ilyen zenés-táncos szórakozóhelyen is inkább csak alkoholfogyasztással, asztalnál, vagy pultnál történő beszélgetéssel és emellett persze folyamatos fogyasztással töltik el idejüket.

Az átlagos egyetemista olyan társalgási témákkal tölti az esti szórakozását, amely közvetve, vagy közvetlenül, de az egyetemi élethez kapcsolódik. Ezek értelmes tematika mentén szerveződő beszélgetések, amelyek sok esetben alkalmat nyújtanak arra, hogy az intelligens

szófordulatok, és szakkifejezések mellett – egy kis alkohol hatására – még humor is vegyüljön a diskurzusba. Az átlagos egyetemisták többsége szimpatikus, barátkozásra, ismerkedésre fogékony embertípus, aki – feltételezve, hogy mindenki egyetemista például egy egyetemi bulin – jól fogadja mások közeledését, és nem által vele meginni egy sört. Férfiaknál ez az italfajta tekinthető a legáltalánosabbnak az átlagos egyetemista körön belül. Az este későbbi szakaszába torkollva sajnos többeknél fordul elő az alkoholos befolyásoltság olyan magas szintje, hogy a szimpatikusból antipatikussáig alakulnak a személyiség látható jegyei. Ilyen antipatikus megnyilvánulási forma, mikor az este folyamán megismeri egymást két hallgató, együtt isznak, együtt szórakoznak, viszont pár nap múltán idegenként mennek el egymás mellett az egyetem folyosóin.⁵

Felvetődött bennem az a kérdés is, hogy ezek a mértéktelen fogyasztók – akiknek a szórakozás pusztán az ivásról, és az ahhoz közvetlenül kapcsolható tevékenységekről szól – vajon vesztes típusok, akik nem tetszenek meg a lányok legnagyobb részének, vagy valami más lehet a háttérben. Igyekezvén ilyen irányba terelni beszélgetéseinket, tendencia felrajzolódását nem véltem felfedezni. Egyesek a jó hangulat miatt, mások magányukban (nem volt párkapcsolatuk, és szórakozóhelyen nem ismerkednek) iszogattak egy egész estén keresztül. Női ideáljukat tekintve pedig többnyire semmilyen külső jegy alapján szerveződő tipizálást nem lehet a csoportra húzni sem az elmondások, sem pedig a megfigyelt viselkedések alapján.

Az átlagos egyetemista többnyire nem kelt feltűnést, – nem jobban, mint társai – és minden egyetemhez kapcsolódó szintéren megjelenik, ám egyéneként eltérő formációban. Ebben a közegben a kulturális fogyasztás, a magaskultúra is elő-elő bukkan, de nem tartozik feltétlenül a mindennapos tevékenységek halmazába. Ők azok, akik ugyanúgy megjelennek a Fórumban és a Plázában, de előfordulnak bizonyos kulturális rendezvényeken is, mint a múzeum, színház, vagy kiállítások. Természetes, hogy egyetemi hallgatóként legtöbbszörrel a könyvtárban, olvasószobában is összefuthatunk, bár érdemes lenne megvizsgálni, hogy ki milyen gyakorisággal és milyen céllal veszi igénybe az egyetemi könyvtár szolgáltatásait. Erős a gyanúnk, hogy sokan csak az internethozzáférés miatt tartózkodnak a könyvtár helyiségén belül.

Az átlagosnak tekintett egyetemista csoport céljai között gyakorlatilag mindenfélét találhatunk. A számos beszélgetés, és személyes kontaktus során a pénzszerzés, a hazai és

⁵ Ilyen esemény a jelen sorok írójával is megtörtént.

külföldi munka, vagy a külföldi élet is szóba kerültek, de akadt nem egy esetben arra is példa, hogy semmiféle cél nem létezett, amely az egyetemi tanulmányokhoz bármilyen formába köthető lenne.

Dominánsok

Elsőként azokat a fiatalokat sikerült beazonosítani, (vagy egy csoportot alkottak, vagy pedig különálló személyként voltak jelen) akik biológiai értelemben kiemelkedő férfiassággal (izomzat, méret, arckarakterisztika) rendelkeztek. Ők kifejezetten feltűnőnek hatottak. Ezeknél a fiataloknál nem volt ritka a test valamelyik részén található tetoválás, a testi idomokat kihangsúlyozó öltözet, a fülbevaló, nyak- és karlánc, vagy esetenként egyéb (pl. piercing) testékszerek. Úgy tűnik, mintha ezek a testékszerek a viselőjének a felsőbbrendűségét, dominanciáját, férfiasságát lennének hivatottak kifejezni. Viselkedésüket tekintve nem tartoztak a minden értelemben szimpatikus réteghez, amely megnyilvánulásaikban, metakommunikációjukban volt észrevehető. Bár megjelenésük mind a négy általunk látogatott szórakozóhelyen megvalósult (nem minden alkalommal), talán a Lovarda volt az a színtér, ahol a leggyakrabban feltűntek. Azonban nem zárható ki az sem, hogy a szórakozóhelyek parkolóhelyétől is függhet, hogy mennyire lehet ezt a csoportot azonosítani (mint azt a későbbiek során részletesebben kifejtjük). Íme tehát a megfigyelt viselkedésből néhány tipikus példa:

Egymás között beszélgetve⁶ az öntelt magabiztosság számos ponton történő szándékos kifejezése és nem szándékolt kifejeződése mellett gyakori volt a kultúrátlan töltelékszavak használata. A szórakozóhelyen közlekedve, magukat kihúzva, adottságaik kihangsúlyozásával másoknak nemigen engedtek utat. Ha valaki mégis próbálkozott, – például én magam is – azt elsodorták. A több alkalom során alkalmam volt megfigyelni, hogy a konfliktusok hordozása is jelen van ebben a rétegben. Ha véletlenül valamilyen tettelegességig fajuló konfliktushelyzet keletkezett, akkor annak vagy résztvevője, résztvevői voltak (őket nemigen veri meg senki) az adott fiatal emberek, vagy pedig igyekeztek az események fősodrába kerülni (legalább közeli nézőként, amolyan megfigyelőként).

Működésükre jellemző továbbá a feltérképező vadász attitűd, amely a másik nemmel történő kapcsolatteremtés mikéntjére értendő. Ez többnyire a magányosan szórakozó fajtánál vehető ki jobban, aki az este egy bizonyos pontján le is csap az áldozatára, és valamilyen ismerkedési

⁶ Csoportban mutatkozva nem feltétlenül jellemző a „domináns” viselkedésforma a csoport minden tagjára. Esetenként akadnak közöttük más karakterű személyiségek is.

kontaktust – többnyire tánctéri közeledés – próbál létesíteni a kiszemelt hölgygel. A siker ugyan nem minden esetben borítékolható, de az átlagnál mindenképpen gyakoribbnak éreztem, hogy a próbálkozást valamilyen mértékű siker is koronázza (legalább beszélgetésig eljutnak az adott hölgygel). A csoportosan gyülekező fajtánál ritkábban jelenik meg a kontaktusteremtés aktusa. Ez véleményem szerint az egymással szemben (látszólag) támasztott elvárások oltárán hozott áldozat, tudniillik, hogy nem hódolnak be senkinek, például egy nőnek sem. Női ideáljuk többnyire az erősen sminkelt, legújabb divat szerint öltözött, műköriemmel és szintén divatos testékszerekkel rendelkező, csinos, amolyan „cicababa” típusú nő. A másik oldalról pedig a hölgyeknek az ilyen típusú férfiak a zsánerei (legalábbis az általam folytatott megfigyelések erre engedtek következtetni). Miután a szórakozóhelyen megfigyelt fogyasztási szokásaik alapján meglehetősen jó anyagi, gazdasági kondíciókkal rendelkeznek, (náluk többnyire a whiskey-cola, gin-tonic, vodka-narancs italok voltak a sláger) elég hamar képesek meghívni hölgytársukat egy italra. Ez a viselkedés a „cicababa” típusú nőknél kifejezetten imponáló hatást vált ki.

Olyan is előfordult ebben a tipikus „domináns” csoportban, hogy nem az alkoholfogyasztásra helyeződött a hangsúly, hanem a reprezentativitásra. Ebben az esetben már eleve hölgytársasággal jelentek meg a szórakozóhelyen, – lehetőség szerint az est fénypontjaként, a lehető legnagyobb zsúfoltság közepette, kb. éjfél és egy óra tájékán – és valamilyen látványos személygépjárművel érkeztek. Az este folyamán a járműhöz, ilyen vagy olyan ürüggyel, vagy valós okkal többször is visszamentek, esetenként beültek az autóba, és néha el is hagyták a parkolót, majd ismét visszatértek. Ez a visszatérő látogatás olykor csak a férfi fél részéről, ritkábban a hölgy társaságában, de leggyakrabban valamelyik barátal együtt – a barátokkal a helyszínen találkoztak – realizálódott. Ez utóbbi eset volt az, amikor a gépjárműbe ülve esetleg el is hagyták a helyszínt, majd visszatértek. Vélhetőleg – erről csak korlátozott mértékű információt lehetett felfedezni – ez utóbbi esetben maga a gépjármű került a figyelem fókuszába, és a barátok egyfajta próbaútszerű kiruccanást iktattak be az éjszakai szórakozásba.

A „domináns” rétegnek az egyetemen történő megjelenése során öltözete többnyire minimális változásokon megy keresztül. Mindig feszes és divatos ruhákban járnak. Megfigyelhető volt az is, hogy többeknél semmilyen felszerelés – táska vagy mappatartó – nem volt még a hétköznapiok sűrűn tematizált kavalkádjában sem. Ebben az értelemben pontosan az ellentettei azoknak a fiataloknak, akik valamilyen középfokú oktatási intézmény tagjaiként az utcán is hátitáskával járnak-kelnek, többnyire iskola helyett. Ezeknek a fiataloknak a viselkedése

többnyire a többi fiatal számára sem szimpatikus, ám őket ez látszólag egyáltalán nem érdekli, és ha tapasztalnak is valamilyen ellenérzést saját viselkedésükkel szemben, akkor sem kívánnak azon különösebben változtatni. Női párjuk, a „cicababa” ritkábban jelenik meg az egyetem folyosóin, az épületek környezetében. Vélhetően rájuk kevésbé jellemző az, hogy szinte azonos stílusban járnak szórakozni, mint a hétköznapiakban. Mivel azonban így is volt számos hasonló stílusú nő az egyetemen is, nem lehet kizárni, hogy ők más intézményekbe járnak, illetve az egyetemen látott hölgyek éppen mostanában, vagy általában máshol szórakoznak.

A csoport jellegzetességének talán túlzás lenne tekinteni, de ténykérdés, hogy őket sikerült a legkevésbé verbális módon megközelíteni. A már említett stílusukból is adódhat, hogy a kontaktusteremtésre igen gyengén, többnyire amolyan félszavakkal, vagy éppen sehogyan sem reagáltak. A korábban már említett intézményi hovatartozást illetően azt sikerült megállapítanom, hogy az ilyen típusú emberek mindenhol jelen lehetnek, mivel a vizsgálódások során a csoportok között észleltem a bölcsész, TTK-s, agráros és közgazdászhallgatót is. Távlati céljaik között csak igen felületesen tudtunk informálódni (éppen a nehezen megközelíthető hozzáállásuk miatt), de a hallottak alapján az látszott kisejleni, hogy a külföldi élet, külföldi munkavállalás és a magas pénzkereseti lehetőség tartoznak a legkívánatosabb célok közé.

Harmincasok

Adott felvételi kritériumoknak történő megfelelés esetén, napjainkban mindenkinek ingyenessé válik (az állam által finanszírozott) a felsőoktatásban az első diploma megszerzése. Ez a kritérium tehát nem csak az életkoruk alapján felsőoktatásba illő, körülbelül 18-25 esztendőes korosztályi réteget érinti, hanem minden egyes állampolgárt megillet. Ennek köszönhetően az egyetemen is egyre nagyobb arányban jelennek meg olyan fiatalok, akiknek életkora már a harmincadik életévet is jócskán meghaladta.⁷ Őket – ezen a helyen – *harmincasoknak* neveztük el. A *harmincasok* valóban a harmincadik életévük környékén járnak, mégis egy részük nem csak azért jön az egyetemre, mert a tanulmányaiban korábban meg nem kapott lehetőségeket kívánja érvényesíteni, hanem azért, hogy minden értelemben új alapra helyezze a félig-meddig már felépített – ám sok esetben nem túl stabil alapokon nyugvó – életét. Éppen ez az új alapozás lehet az oka annak, hogy az egyetemmel

⁷ A felsőoktatás teljes társadalom számára történő kiszélesedése nem csak a harminc év körüli korosztályt vonzotta be az egyetem falai közé, de ezen a helyen más, esetleg idősebb korosztály egyáltalán nem került reflektorfénybe vizsgálódásaink során.

kapcsolatos életvilág legtöbb részéből a harmincasok sem szeretnék kimaradni. Ők is járnak tömeges szórakozóhelyekre, ők is együtt töltik idejüket a fiatalabb csoporttársaikkal, egyetemista (és persze nem egyetemista) közösségekkel.

A harmincas korosztály ugyan megjelenik az általunk vizsgált közegben, de fontos leszögezni, hogy meglehetősen alulreprezentáltak például a tipikus, vagy átlagos egyetemistákhoz képest. Külön érdemes felhívni a figyelmet arra a jelenségre, hogy nem minden harmincas egyetemista. Ezen a helyen a *harmincasok* csoportja alatt csak az egyetemi hallgatók ilyen jellegű megjelenéséről szólunk. A nem egyetemi hallgatók – legyenek akár harminc év körüliek vagy sem – a *nem hallgató bulizó* csoportba kerültek besorolás alá.

Öltözködésükben a *harmincasok* egy kicsit talán kilógnak a többség közül. Az esetek többségében, vagy nem az aktuális divattrendeknek történő maximális megfelelés vezérli őket ruházatuk összeállításában, vagy pedig a divatnak egy olyan sajátos elágazása jellemzi a ruházatukat, amely nem követi a divat főáramát. Azaz napjainkban is megtalálhatóak az ilyen ruházatok a boltok polcain, csak egy szűkebb vásárlói rétegre tarthatnak számot. Az ilyen öltözék egy olyan markáns, határozott megjelenést biztosíthat a megfelelő viselőjének, amely leginkább a military shopokban vásárolható ruházatok viselőinek a sajátja. A harmincas egyetemista már nem annyira a külsőségekkel foglalkozik, illetve nem azzal kívánja magára vonni a többség, valamint a másik nem figyelmét. Ruházatuk többnyire laza, hétköznapi és kényelmes. Van azonban más jellegű harmincas is, aki inkább az elegánsabb viseletet részesíti előnyben, viszont ritkábban jelenik meg tömeges egyetemi szórakozóhelyeken. Ők a *konzolidáltabb* rétegbe tartoznak, és sokkal inkább láthatjuk rajtuk, hogy jobban ki vannak éhezve a kulturális táplálékok fogyasztására (színház, könyvtár, kiállítások, stb...).

Viselkedésüket tekintve a két említett harmincas réteg erős eltéréseket mutat. A lazább, *asszimilálódó* típus a szórakozóhelyen könnyen elvegyül, szinte észrevehetetlen a fiatalabb nappali tagozatos hallgatók köreiben. Amikor azonban beszélgetésről van szó, a harmincasok hamarabb keltenek feltűnést. Az asszimilálódó harmincas hamar a társaság középpontjává válik. Élettapasztalatából származó helyzeti előnye kapcsán számos egyedi, a társaság nagy része által meg nem tapasztalt élménnyel szórakoztatja környezetét. A történetekben olyan témák jelennek meg, mint a munkahelyi élmények, vagy külföldi élet- és munkatapasztalat kapcsán felmerülő narratívák. A sztorizgatás mind a lazább, mind pedig a konzolidáltabb harmincas rétegre jellemző, viszont a stílus, a végkicsengés más-más irányba mutat. A lazább réteg többnyire, mint egyfajta vagányságot próbálja eladni saját tapasztalatait, még a

konzolidáltabb harmincas inkább tanulságszerű narratívákat használ, és önmagát nem feltétlenül dicsfényben tünteti fel. A sztorizás legtöbb esetben a szimpátiaigény kielégítésére szolgál. Különösen igaz ez abban az esetben, ha az illető harmincas nem rendelkezik párkapcsolattal, hiszen ne feledjük, az *asszimilálódó harmincasok* az egyetem minden pozitív velejáróját szeretnék kiélvezni. A *konzolidált harmincasra* is igaz, hogy ha nem rendelkezik párkapcsolattal, akkor szívesen veti be tapasztalatait a körülmények megváltoztatása okán.

A két különböző harmincas réteg eltérő hölgyekkel próbál (vagy ez sikerül nekik) kapcsolatot teremteni. Még az *asszimilálódó harmincas* az átlag egyetemista hölgyek körében van otthon, addig a *konzolidált* csoport egy szintén konzolidáltabb, első benyomások alapján (aztán lehet, hogy később is) intelligensebb hölgyet keres maga mellé. Ez utóbbi lánytípus nemigen található meg az egyetemi szórakozóhelyeken, még az előbbi minden további nélkül. Az egyetemista lányok többségét a tánctéren, asztaltársaságban, vagy a kettő kombinációjában ismeri meg az *asszimilálódó harmincas*, többnyire egy nagyobb társaság tagjaként. Az ilyen lányokat (akik többnyire a tapasztalt férfit látják benne) a vagányságával, belevalóságával veszi le a lábukról. A *konzolidált harmincas* viszont inkább ismerkedik az egyetemen, illetve valamilyen más kulturális szintéren, amely ismerkedésre konkrét példát inkább csak az elmondások alapján tudtunk találni. Ritka, de említést érdemlő eset, amikor fiatal oktató hölgyek kerülnek a *konzolidált harmincas* látóterébe. Az ő érdeklődésük komolyan kiterjedhet ebbe, az egyébként egyetemi berkeken belül nem tolerált irányba.

A *konzolidált harmincas* csak elvétve jelent meg a szórakozóhelyek valamelyikén (inkább a Tornado és a Lovarda vendégei között) és fogyasztása is igen csekélynek nevezhető. A megfigyelt személyek közül akadt olyan is, aki mindössze egy alkoholmentes üdítőitalt fogyasztott az este folyamán, de általánosnak mondható, hogy inkább kevesebb és jobb minőségű italokat rendeltek. Az *asszimilálódó harmincas* többnyire a hagyományos sörfogyasztást preferálja, akár az egyetemi hallgatóság többsége. Jellemző azonban, hogy a söröző harmincas bizony igen nagy mennyiségben fogyaszt, ráadásul előszeretettel fogyaszt a gyorsabb hangulatfokozás érdekében égetett szeszt a sör mellé, ami bizony a kedélyállapot javításán túl is érezteti hatását.

A kulturális élet szempontjából is a már megszokott két csoportról beszélhetünk. Az *asszimilálódó harmincas* – csakúgy, mint többi egyetemista társa – tisztes távolságtartással fordul a kulturális élet felé, és ekkor is inkább a gyengébbnek mondható fajtáját (Pl.: mozi, könyvtár) részesíti előnyben. A konzolidált típus mindezt már gyakrabban, és intenzívebb

módon teszi. Ők előszeretettel járnak igényesebb kávézókba, olvasóterembe, színházba és hangversenyre is. A két típus közötti diszkrepancia valószínűleg a célok mezején is megmutatkozik, amiből csupán egyféle kettősség mutatkozott meg vizsgálódásaink során. Az asszimilálódó egyetemista főként a gazdasági tőkájének növelésére törekszik, még a konszolidált típus inkább a tudomány felé fordul, és szívesen folytatná magasabb szinten tanulmányait.

Nem hallgató bulizók

A *nem hallgató bulizók* közé azokat a fiatalokat soroltuk, akik életkorukat tekintve nem mutatnak diszkrepanciát az egyetemi populációval szemben. A különbség abban ragadható meg, hogy ezek a fiatalok nem egyetemi hallgatók. Akadnak közöttük olyanok, akik már dolgoznak (ez talán a legszűkebb réteg), valamilyen felsőfokú szakképzésben, vagy középiskolai szakképzésben vesznek részt, esetleg valami egészen mást tesznek (simán csak eltartottak).

A *nem hallgató bulizók* első ránézésre – vagyis öltözetükben – nem különböztethetőek meg az átlagos egyetemistától. Mindezek mellett azt hiszem, hogy alapvetően elmondható, hogy az egyetemi közegben megjelenő fiatalok, és nem egyetemisták között viszonylag csekély az eltérés az öltözködés tekintetében. Uniformizálódott világunkban ugyanazok a stílusjegyek figyelhetőek meg az egyetemi hallgatók és a más szintereken is jelen lévő fiatalság köreiben. Speciális jegyek mindig vannak, de megítélésünk szerint nem különbözik a jellegzetesség minősége és talán mennyisége sem az egyetemen jelen lévők és a társadalom többi tagja között.

Viselkedés tekintetében ez a csoport nem jelent igazán kirívó eltérést az egyetemistákkal szemben. Ők már nem kívánnak különösebben kitűnni, és eltűnni sem. Mintha ők is éreznék, hogy életkorukat tekintve a megfelelő helyen vannak. Ezek a fiatalok tulajdonképpen átlagos egyetemistáknak is beillenek a viselkedésük alapján, még hozzá a legtöbb hasonlatosság az iszogatós, átlagos szórakozó egyetemistákkal mutatkozott a megfigyelt helyeken az adott időszak alatt. Ez a hasonlóság lényegében a már említett öltözködés sajátosságaiban is megmutatkozott, azaz semmilyen kirívó divatosság, feltűnés nem volt felfedezhető rajtuk. Csakúgy érintettük már a fogyasztási szokásokat, amelyben első helyen szerepelt a sör és ezt követte valamilyen égetett szesz fogyasztása.

A *nem hallgató bulizók* számára lényeges okként tekinthetünk az ismerkedési szándékra, amiért egy ilyen egyetemi bulin megjelennek. Mivel életkorban nem vélhetünk különbséget felfedezni az egyetemista réteggel szemben, tulajdonképpen ez teljesen reális – picit talán idealisztikus – elvárás a részükről. Ennek ellenére a legritkábban ennél a csoportnál fedeztem fel a sikeres ismerkedés aktusát, noha látszólagos stratégiáikban nem, vagy csak alig mutattak eltéréseket akár még a *dominánsok* csoportjával szemben is. Nem véltünk felfedezni semmilyen tipizálásra alapot szolgáló hölgytípust a *nem hallgató bulizók* érdeklődési körén belül. Az átlagostól a „cicababa” típusú hölgyekig, mindenféle típust célba vettek az esték folyamán, ám változó sikerességgel. A sikeresség megítélésünk szerint nagyban függött a fiatalemberek külső megjelenési jegyeitől.

Az általános beszélgetési témáikat tekintve a *nem hallgató bulizókról* azt véltük felfedezni, hogy leginkább annyiban más az életük, – és ilyen képpen a központi beszédtemájuk is – hogy nem járnak egyetemre. Az egyetemmel kapcsolatos beszélgetések így természetesen nem jelennek meg náluk, és mivel az iskola, ahova járnak, nem számít számukra elsődleges terepnek, így arról is igen ritkán esik szó. Ezek az intézmények a vizsgált csoportok esetében különböző alapítványi iskolák, (ezek többnyire befogadó intézménynek számítanak) vagy középiskolák szakképző évfolyamai.⁸ Létezett néhány olyan, a csoportba sorolható egyén, – ők egyébként egyedül vagy kisebb csoportban voltak jelen – akik nem tanulók. Ők többnyire a munkaerőpiacon jelen lévő fiatalok, akik olykor a hétköznapokban is vágynak olyan kikapcsolódásra, ahol ismerkedhetnek fiatal – hasonló korosztályú – hölgyekkel. Erre a legkiválóbb helyszín egy egyetemistákkal telt szórakozóhely lehet – elmondásuk szerint. Meglepetésemre ezek a fiatalok az ismerkedésben viszonylag sikeresek voltak, legalábbis a kapcsolatteremtés első lépéseit tekintve (pl.: verbális kontaktus, táncolás). Beszédtemáikban is eltértek az iskolás rétegtől, amennyiben nekik munkahelyük van, és az viszont – ellentétben az iskolával – gyakran szolgáltatta a beszélgetés során felmerülő narratívák alapját. Úgy látszik, hogy ebben az életkorban a fiataloknak vagy a felsőoktatásba vagy a munka világába kell jelen lenniük ahhoz, hogy saját maguk számára is érdekesítő legyen a tevékenységük.

Középiskolások

A szórakozóhelyek specialitása, hogy lett legyen az egyetemi közösségnek szánt „buli”, (a vendéglátó helyiség szempontjából teljesen mindegy kik vannak jelen, a lényeg, hogy kellően

⁸ Nem hallgató bulizó réteg a középiskolás korosztály fiatalabb csoportja is, ám őket ezen a helyen, a sajátos megjelenési és viselkedési mintázatuk okán külön kategóriaként vesszük figyelembe.

sokat fogyasszanak) számos más közegből származó érdeklődő is megjelenik ezeken a szintereken. Ebből a szempontból nem jelentenek kivételt a fiatalabb korosztály reprezentásai, a középiskolai tanulmányaikat folytató diákok sem. Beazonosításuk azonban több ponton is nehézségekbe ütközik. Egyrészt korunk középiskolásainak – a felgyorsult biológiai fejlődés okán – testi adottságai látszólag egyáltalán nem térnek el a felsőoktatásba jelen levő hallgatókétól. Másrészt, az öltözködési és viselkedési szokások mentén – és ez már sokkal inkább globális társadalmi hatás – is igen nehéz kiszűrni őket, mivel a felsőoktatásban is jelen vannak a hasonló parttalan (valódi értékrendszerhez nemigen köthető) értékekkel rendelkező csoportok. Így amikor egy szórakozóhely tömegébe vagyunk, első ránézésre nem valószínű, hogy ki tudjuk mustrálni a nem egyetemista közösségeket.⁹

A középiskolások legtöbbször az jellemző, hogy ismerkedni, tapasztalatot szerezni járnak az egyetemista szórakozóhelyekre. Legritkább esetben vehetünk észre a középiskolás korosztályból lányokat az ilyen szórakozóhelyeken. Az is megeshet azonban, hogy az ő esetükben még kisebbek az egyetemistákhoz képest a különbségek, (biológiai és más értelemben egyaránt) így beazonosításuk különösen nehezen valósulhat meg.¹⁰

Fontos leszögeznünk, hogy ezek a középiskolás fiatalok saját közösségükben kifejezetten jól pozicionált hangadó presztízsszemélyek, mivel saját maguk és a környezetük is úgy értékeli, hogy olyan tapasztalatokkal rendelkeznek, melyek a többiek számára csak egy távolabbi jövőben lesznek megismerhetőek, vagy még akkor is ismeretlenek maradnak. A presztízsz azonban nem pusztán abból fakad, hogy ők szórakozni, vagy akár már egyetemi bulikba is járnak. Ezek a fiatalok már egyébként is igen komoly tekintélynek örvendtek, bátorságukat, magabiztosságukat csak tovább fokozza az ilyen szórakozóhelyeken történő megjelenés, tapasztalatszerzés.

Megjelenésüket, öltözködésüket tekintve a középiskolás korosztályba tartozó fiatalok egyik része leginkább a dominánsokat képezik le, csak amolyan utánzat formában. Ennek értelmében a fülbevaló, a divatos öltözködés általánosnak tekinthető a több középiskolából érkező, egyetemista szórakozóhelyen jelen lévő fiatalnál. Nem így a hétköznapi megjelenés, amely egy jóval visszafogottabb öltözködési trendet mutat. Ha viszont ritkán egyetemi buliba

⁹ Ahogy beléptünk ezekbe – a felsorolt csoportok által látogatott – tömegeket vonzó szórakozóhelyre, elsőre mindenki hasonlóknak tűnt. Az elkülönítések előzetes ismereteink, és az alaposabb vizsgálódás eredményeként születhettek meg.

¹⁰ A középiskolás fiúkkal történő beszélgetések arra engedtek következtetni, hogy a középiskolába járó lányok nem nagyon jelennek meg ezen a szintéren.

indulnak, akkor előkerül a hajzselé, a divatos ruha, az ékszerek, és a tetoválás is (ha van) láthatóvá válik. Ma már nem ritka, hogy középiskolás korban tetoválást viselnek a fiatalok testükön, és olyanra is akadt már példa a környezetünkben, hogy a tetoválást a szülők finanszírozták gyermeküknek születésnap ajándék gyanánt. Vannak azonban kevésbé feltűnő középiskolás tanulók is, akik olykor nem is az említett csoporttal együtt jelennek meg a szórakozóhelyen. Ezek a csoportok többnyire a hétköznapiakban is elkülönülnek egymástól. Ez a fajta elkülönülés az iskolai közegben csak mérsékelt mértékben megfigyelhető (sok tanuló szűk térben).

Fogyasztásukat tekintve a középiskolás korosztály messze alul marad az egyetemista közösséggel szemben (különösen alacsony a fogyasztási indexük a domináns csoporthoz képest). Ez volt az a pont ahol leginkább ki lehetett szűrni a *nem hallgató bulizókat*, és ezen a kategórián túl a *középiskolásokat*. A *középiskolás* bulizó sokkal kisebb mennyiségben, és sokkal alacsonyabb minőségben fogyaszt. Legtöbb esetben boltból hoznak magukkal – útravaló végett – valamilyen italt (kommersz, boros kóla), melyet esetenként ruhájukban, vagy más módon a szórakozóhelyre is belopva fogyasztanak el. Bár ez a legtöbb helyszínen csak igen korlátozott mértékben megvalósítható, ahol van udvari ülőhely, és a kiszolgálás nem általános, ott könnyedén lehet otthonról hozott italt becsempészni.

A *középiskolás* bulizók legtöbbször próbálnak észrevétlenül elvegyülni a tömegben, és igyekeznek olyan tevékenységi formákat magukra öltetni, amelyet a többség is végez. Ezek közül a legkézenfekvőbb – legalacsonyabb költségigénye, és ismerkedési szándékaik kielégítése végett egyaránt – a tánc. Ebből a szempontból a legtöbb szórakozóhely kiváló alapot szolgáltat, hiszen általában olyan tömeg halmozódik fel a tánctéren, (bár a népsűrűség az egyes helyszíneken, és az este különböző időszakaiban eltérő mértéket mutat) hogy az emberek jóformán csak magukra tudnak figyelni. Ennek ellenére a középiskolás (ne feledjük itt most kizárólag fiúkról van szó) fiatalok igyekeznek egyetemista lányokkal megismerkedni. De milyen lányok ismerkednek középiskolás fiúkkal egy egyetemistákra számot tartó szórakozóhelyen? Megfigyeléseink alapján mondhatjuk, hogy szinte mindenféle hölgy „hálóra akadhat” a középiskolásnál is. Mégis feltűnt, hogy általában a kevésbé hivalkodó lányok irányába próbálnak közeledni a fiatalabb fiúk, mivel ők itt kívülállóknak számítanak, és ha más nem is, ők maguk tudnak erről. Ezek a lányok talán kisebb érdeklődésnek örvendhetnek saját – egyetemista – közösségükben, ezért az este megfelelő szakaszában egy „bevállalós” középiskolás is jó eséllyel próbálkozhat náluk. Erre – ha ritkán is – láttunk példát a kutatási terepek közül legalább két esetben.

A középiskolások – mivel leginkább nem tudnak felelőtlenül költekezni, és ezért a fogyasztásuk is szerényebb – feszültebb figyelmező légkörben élik meg az egyetemista bulikat, és gyakran visszafogottabb, halk beszélgetést folytatnak az este egyetemista lányainak „kínálatáról.” Ez a kutató számára is kiváló támpontot és lehetőséget biztosíthat ahhoz, hogy beszélgetésbe elegyedjen a *középiskolásokkal*.

A *középiskolás* bulizók könnyen megközelíthetőek, mert mindenki úgymond „nagyobb” náluk. Legyen szó bármelyik egyetemista közösségről, vagy másík, nem egyetemista csoportról, általánosnak tekinthető, hogy ők mind közvetlenebbül viszonyulnak az adott helyhez, könnyebben mozognak, magabiztosabbak lehetnek. A középiskolások általában kevésbé magabiztosak az ilyen helyszínen, és ezt kihasználva, könnyebben tudunk velük beszélgetésbe elegyedni. Ők – pontosan a kívülállóságuknak köszönhetően – szinte bárkit szívesen vesznek, hiszen a tény, hogy hozzájuk megy oda valaki, erősítheti a közegbe való belehelyezkedésüket, a feltűnésmentes asszimilációt.

II.2. Helyszínek

Helyszínek alatt azokat a tereket, intézményeket, szórakozóhelyeket értjük, ahol a kutatás folyt, azaz a megfigyelések és beszélgetések személyes terepei voltak. A következőkben, pár szóban bemutatjuk az említett helyszíneket, és kitérünk a felállított csoportok megjelenése során tapasztalt sajátosságokra. Fontos leszögezni, hogy a helyszínek megítélésében saját, szubjektív benyomásainkra támaszkodtunk, saját észleléseink, emlékképeink, a saját magunk által megélt benyomások, percepciók képezik a leírtak alapját, éppen ezért nem hagyhatjuk figyelmen kívül ezek korlátait sem. Ez természetesen kiütöközik a helyszínek bemutatásának hiátusaiban is, hiszen a vizuális észlelések verbális eszközökkel többnyire nehezen adhatóak vissza. Az egyes csoportokról szerzett percepciók rövid, felsorolásszerű rendszerben kapnak helyet a munkában.

A Campus

A campus tulajdonképpen az egyetemet, mint teret, az egyetemi infrastrukturális egységet takarja. Ez elsősorban a Debreceni Egyetem nagyerdei és kassai úti campusait jelenti. Ezeken a helyszíneken számos olyan csoporttal találkozhatunk, amelyeket a következőkben említésre kerülő szórakozóhelyek valamelyikén – esetleg több szintéren is – is felfedezhetünk. Ha csoportokról nem is minden esetben beszélhetünk, olyan egyéneket minden esetben

találhatunk, akik a campus mellett valamelyik egyetemista szórakozóhelyen is feltűnnek. A következőkben azt mutatjuk be, hogy milyen megjelenési formáit találtuk a különböző csoportoknak.¹¹

Átlagosak: A campus az átlagos egyetemista színtere. Ők itt érezhetik magukat leginkább otthon, hiszen sokan úgy vélhetik, hogy az egyetem az egyetemistákról szól. A jól asszimilálódott hallgató minden egyetemi szintéren megjelenik valamilyen formában, így ott van az előadásokon, a könyvtárban, még ha nem is fogyaszt semmit, időközönként megjelenik a büfében is, az ebédlőben, és egyesek még az olvasóban is. Az átlagos hallgató attól átlagos, hogy bárhol van jelen, nem kelt semmiféle feltűnést, és többnyire igyekszik a helyzet által megkívánt módon viselkedni.

Dominánsok: Nem jelennek meg az egyetem minden pontján. Különösen igaz ez az olyan közösségi helyekre, mint a könyvtár vagy az olvasó. Bár a folyosón velük is össze lehet találkozni, így valószínűleg órákra is járnak, a büfé kivételével nem nagyon találkozhatunk velük olyan helyen, ahol tartósabb helyváltoztatás nélkül kell létezniük. Speciális jelenség, hogy az egyetem körül is megjelennek, de többnyire csak a kellemes időjárási viszonyok időszakában. Ekkor az egyetem környezetében található vendéglátó helyiségek és büfék vendégekörében is láthatóak lehetnek.

Nem hallgató Bulizók: Ők ugye alapvetően nem járnak egyetemi kurzusokra, mivel nem a tudomány köti őket az egyetem intézményéhez. Mégis jelen vannak, de nem elsősorban az egyetem épületében, hanem az infrastruktúrához tartozó parkos területeken, illetve az azon kívül eső nagyerdei övezetben. A megjelenés leggyakoribb okai között a párkapcsolat és a baráti kötődés nevezhető meg, de akadnak olyanok, akik csak amolyan terepszemlélet tartanak a fiatal egyetemista hallgatóság körében (többnyire a fiúk nézik az egyetemista lányokat). Olykor ezek a fiatalok is meglátogatják az egyetem környéki büféket főként, ha szép időben hosszabb ideig maradnak a helyszínen.

A *harmincasok* csoportja már láthatóan elválasztható az átlagos egyetemistától (is). Nekik többnyire kevesebb idejük jut a lézengésre, és a legtöbb esetben célirányos mozgásukkal hívják fel magukra a figyelmet. A célpontok közé a könyvtár, a büfé és az egyetem közelében fekvő villamos és autóbusszmegállók (a kurzusok a campus különböző részein kapnak helyet) sorolhatóak, és ritkán tapasztalható a parkban történő ücsörgés, vagy a környékbeli lézengés.

¹¹ A campus terein tett megfigyelésekből levont következtetésekkel rendkívül érzékeny módon kell bánnunk, mivel ez a terep már egyik réteg szempontjából sem tartozik a könnyen megközelíthetőség színterének.

Középiskolások: Többnyire azt gondolhatnánk, hogy a középiskolások nem, vagy csak délután (az iskolai tanórákat követően) lehetnek egyáltalán az egyetem környékén. Nos, ez nem minden esetben van így. Néhányan napközben is megjelennek, és iskola helyett, táskával a hátukon, olykor fiúk és lányok csoportosan lézengenek az egyetem környezetében. A jelenség persze nem mindennapos, de a megfigyelési időszak alatt (2010-10-03 – 2010-11-27) több alkalommal is volt szerencsénk ilyen középiskolás közösségekkel találkozni. Ezek a fiatalok persze nem betegállományból kimerészkedve voltak tanítási időben az utcán, hanem többnyire lógtak az iskolából.

Kikötő¹²

Napjaink egyik legnépszerűbb „szabadidős központjává” vált a Kikötő nevű vendéglátó helyiség, amely eredeti profilját tekintve egyszerű kocsmá volt. Az Újvigadó oldalából lecsipentett, pár padból, állóhelyből és egy darab kiadó pultból álló valódi talponálló napjainkra nagy utat futott be. Az évek folyamán fokozatosan vált a környék legvonzóbb, legszerteágazóbb, leginkább fogyasztóbarát kocsmájává. A folyamatosan bővülő belső tér mellé hamarosan külső padok is épültek, melyek kellemes erdei környezetben várták az egyetemista, és más típusú fogyasztósereg érkezését. A kezdetben mindenki ismer mindenkit típusú helyből, a folyamatos metamorfózis során egyre nagyobb tömegeket vonzó központi szórakozóhely vált. A padok fölé tető került, majd a tetőzet alá hangfalak, neves futballmérkőzések idején a kivetítő készülék és a hozzá tartozó vászon is megjelentek, amelyek garantálták az egyre nagyobb látogatottságot. Tovább emelte az ismert hely népszerűségét, hogy a zord időjárási körülmények elleni védekezésre hivatkozva a Debreceni Nagyerdei Stadion lett a helyszíne a város egyetlen nagyszabású könnyűzenei fesztiváljának, a Campus Fesztiválnak. A Nagyerdei Stadion szinte karnyújtásnyira esik a Kikötőtől, így a siker garantált volt. Mindeközben az árak szép lassan kúsztak egyre feljebb, de mindenki jól tudja, hogy ez a hely – ha nem is sokkal – olcsóbb, mint a szomszédos Tornado, vagy éppen az egyetem közvetlen szomszédságában elhelyezkedő Teniszke. Mindemellett a padok sokasága, és a kötetlenséget sugározó hangulatvilág azt is lehetővé teszi, hogy a hazait is bevigyük a helyszínre, és azt jóízűen elfogyaszthassuk.¹³ Egy szó, mint száz a Kikötő fejlődése szinte töretlen, (volt olyan eset is amikor pár hónapra bezáratták a helyet, mert állítólag gyerekeket szolgáltak ki) és napjainkra már teljesen beépült a Vigadóba, átvéve

¹² Napjaink legújabb fordulata a Kikötőben, hogy klubkártya kell ahhoz, ha valaki ott akar szórakozni.

¹³ Saját tapasztalat, hogy egyik alkalommal a társaságunk tagja bort hozott magával, ám nem volt nála dugóhúzó. Felvetettük, hogy esetleg kérjen egy bontót a pulttól. Legnagyobb meghökkenésünkre szívesen adták neki kölcsön a dugóhúzót, és még poharakat is kínáltak az otthonról szállított italunkhoz.

annak a korábbi táncterét és színpadját is. A Kikötőben ma lehet csocsózni, biliárdozni, kétféle típusú zenére táncolni és persze – ami a szórakozó vendégseregnek a legfontosabb – viszonylag elérhető áron lehet alkoholt fogyasztani. Mára gyakorlatilag éjjel-nappali nyitvatartással fogadja vendégeit. A következőkben a különböző, általunk felfedezett csoportok feltűnéséről, annak formáiról írunk, le kell azonban szögeznünk, hogy a megfigyelések korlátai (időszak, szubjektivitás, stb.) itt is óva intik a kutatót mindennemű általánosítástól.

Átlagosak: Az átlagos egyetemisták egy részének a Kikötő szinte szerves részét képezi a campusnak. Ide, időről-időre el kell látogatni, hiszen itt találkozhatnak sok „bajtárssal”, akivel az egyetemen csak ritkábban futhatnak össze. Számukra ez a helyiség nem csak a fogyasztás, de a társas kapcsolatok egyik lényeges színtere is.

Dominánsok: Ritkábban jelennek meg ezen a helyen, és akkor is inkább csak a szerdai, esetleg keddi egyetemi bulik napjának legsűrűbb időszakában. Nekik nem ez a helyszín tartozik a kedvenceik közé.

Nem hallgató Bulizók: Többnyire a munka utáni (délután), esti időszakokban jelennek meg. Számukra az tűnik kézenfekvőnek, hogy inkább a hétvégi időszakokban legyenek jelen, semmint a hétköznapi egyetemi összejövetelein. Ennek ellenére többen – különösen a tanulók csoportja jelennek meg a tipikus egyetemi hétköznapi estéken is. Előfordul olyan is, hogy pusztán kocsmajellegét kihasználva nap közben térnek be egy ital elfogyasztására, de ha tehetik sokan ekkor is megpróbálnak kapcsolatot teremteni az ellenkező nem képviselőivel.

Harmincasok: A harmincasok napközben is előfordulnak ezen a helyen, mivel többnyire az átlagosokkal töltik idejüket. Ennek okán az este folyamán is hasonló módon jelennek meg. Kivételt képeznek ez alól a konzolidált harmincasok, akik nem nagyon preferálják nappal sem és éjszaka sem ezt a helyszínt.

Középiskolások: Az ő jelenlétük nappal és este is egyre általánosabbá válik. Az éjszakai életben ugyan ritkábban tűnnek fel, de az is előfordulhat, hogy nem is lehet őket kiszűrni. Érdekes, hogy ezen a helyen – különösen a nappali órákban – láthatunk abból a kevés lányból is, akik fiatal koruk ellenére szintén megjelennek ezeken a helyszíneken. Viselkedésüket tekintve elmondható, hogy a nappali órákban kifejezetten élénk, zajos fiatalokként élik világukat, de az éjszakai órákra a többség elszivárog. Nem így van ez a

hétvégi (többnyire péntek vagy szombat) éjszakák esetében, mert ilyenkor egyre nagyobb arányban jelennek meg az egyre fiatalabb korosztályok is.

Tornado

Többszöri profilváltáson keresztül ment, elsősorban a fogyasztásra épülő kocsmá, amely ma már kávézóként üzemel, ezzel is talán azt jelezve, hogy az igényesebb fogyasztók és szórakozni vágyók köreit látják szívesebben. A Tornado szintén az egyetem vonzáskörzetébe tartozik, és mint ilyen előszeretettel épít az egyetemista fiatalság fogyasztási igényeire. Mi sem mutatja ezt jobban, mint az, hogy a legutóbbi profilváltáshoz szükséges átalakításokat az egyetemi szünetidőszakában, nyáron hajtották végre a szórakozóhelyen. Árait tekintve, nem tartozik – nem is tartozott soha – az olcsó kategóriába, ám mióta zenés-táncos mulatóhelyé vált belőle, sokkal többen látogatják, mint ahányan fogyasztanak is. Ennek orvoslására találták ki egy időben a belépő szedését, ami napjainkra már a múlté lett. A hely – forgalma és igényesebb mivolta okán – közkedvelt színtere a külföldi hallgatóságnak is, ami annak is betudható, hogy az este bizonyos szakaszáig talán itt valósítható meg leginkább a verbális kontaktus teremtése.

Átlagosak: általános, hogy a rengeteg ember között elvegyülnek, de mivel ez egy drágább hely, így bizonyos rétegek (az erős fogyasztók) eleve nem nagyon találhatók meg a terepen. Ennek ellenére – mivel ez egy közkedvelt egyetemista szórakozóhely – találkozunk az átlagosnak tekintett egyetemistával is, csakúgy, mint minden egyéb, egyetemisták által kedvelt színtéren.

Dominánsok: Ez a helyszín számukra is kielégítő igényességgel jelenik meg, így itt azért többen is megjelennek (jobban, mint pl.: a Kikötőben). Jelenlétük nem annyira a tánctéren, mint inkább valamely asztaltársaságban volt jellemző, melyek esetenként egész éjszakába nyúlóan kitartott a helye mellett, máskor pedig korábban elillantak.

Nem hallgató Bulizók: a már említett költségek miatt a *nem hallgató bulizók* ide inkább csak táncolni, ismerkedni jönnek be. Viselkedésükről az adott helyszínen semmi számottevőt nem tudunk megállapítani, pusztán azt, hogy gyakorlatilag ők is szinte az észrevétlenségig elvegyülnek.

Harmincasok: Csakúgy, mint az egyetemista rétegek általában ők is jelen vannak a Tornadoban. Jellemző rájuk, hogy sokkalta ritkábban táncolnak, viszont ők általában többet

fogyasztanak. A két harmincas típus – asszimilálódó és konzolidált – közül, mindkettő megjelenik itt, és viselkedésükben hasonlóságok és eltérések is mutatkoznak. Az asszimilálódó harmincas kicsivel gyakrabban perdül táncra, viszont az este zajosabb időszakában is előszeretettel tartózkodik a helyszínen, és mindezek mellett, többnyire több alkoholt fogyaszt. A konzolidált harmincasnak látszólag jól jött a szórakozóhely kávézószerű profilváltása, mivel többet szeret beszélgetni (általában intimebb közegben, akár párban is), viszont csak a legkritikább esetben táncol, és akkor is inkább az este kevésbé zsúfolt szakaszában.

Középiskolások: ha tehetik, (nincs belépő, és el tudnak vegyülni) akkor megjelennek itt. A vizsgált időpontokban nagyon sokan voltak láthatóak a tánctéren, ám fogyasztásuk jóval az átlag alatt maradt. Megjelenésük valószínűségéhez hozzátartozik, hogy a Tornadohoz közel van a jóval olcsóbb Kikötő is.

Lovarda

Népszerű, folyamatosan egyre nagyobb látogatottságnak örvendő befogadó központ. Koncertek és más rendezvények állandó színtere, nem csak egyetemi hallgatók részére. Afféle művelődési központ. Kulturális központként indult, amely nem feltétlenül a fogyasztásra specializálódott, de mára már van 2-3 db pultja, és láthatóan ez az olvasztótégelyszerű profil vált be a legjobban (itt is). A befogadókészség, és a megtűrt viselkedésformák azonban itt sem végtelenek. Ma már egyetemista diákigazolvány szükséges a belépéshez azért, mert állítólag bizonyos kívülről érkezett vendégek miatt rendbontás történt a szórakozóközpont területén. A külső vendégek számára napjainkban már nem sikerül minden esetben bejutni a Lovardába, egy bennfentes (legalább egyetemi hallgató) szükséges ahhoz, hogy bejussanak. Ennek a módja, hogy a hallgató regisztrálni kénytelen a Lovarda honlapján, (diákigazolvány száma, és hallgató neve szükséges hozzá) és itt tünteti fel a limitált létszámot, akiket szeretne magával vinni. Mindezek ellenére (ha ez így valóban működik) akadtak olyan személyek a Lovardában szervezett rendezvények keretén belül, akik nem feltétlenül járnak egyetemre.

A helyszín sajátossága, hogy hatalmas a mérete, és befogadó közeg is, mert az egyetem minden karáról található itt hallgatókat. A különböző csoportok viselkedési szokásait azonban csak igen nehezen lehet azonosítani, mivel itt, valóban nagyon hasonlóak a szórakozó fiatalok. Ebből a szempontból hasonlóan rosszul feltérképezhetőnek bizonyult számunkra, mint a Kazánház. Ezek alapján csak néhány észrevétel.

Átlagosak: mivel a Lovardában már a mérete miatt is – gyakran a fellépők okán – sokan vannak, így átlagos hallgatóból is sok található a partikon. Mint a többség, így ők is táncolnak, fogyasztanak, és néha verbális kontaktust próbálnak létesíteni az emeleti részen kialakított ülőhelyeknél, ami ugyan el van szeparálva a hatalmas küzdőtértől, ám a zajhatások itt elég magasra rúgnak.

Dominánsok: ezen a helyen ők is megjelennek, mint mindenki. Már a parkolóban – főleg a kapun belüli parkolóban, a bejárat előtt – láthatjuk őket, de bent számunkra nehezebben voltak észrevehetőek a hely nagy mérete miatt, és talán a sok ember miatt is. Ezen a helyen kiválóan tudnak reprezentálni, hiszen a bejárat előtt olykor tömegek gyűlnek össze, akik láthatják a csodaverdákat és a csinos férfiakat, nőket, akik az autóból kiszállnak.

Nem hallgató Bulizók: csoportjukat alig lehet – itt is – észrevenni, ami talán a már korábban is említett elvegyülésnek, és a zajos közegnek tudható be.

Harmincasok: hasonló módon volt esetükben is, hogy nem láttam belőlük túl sokat a partin, ám ha találtam is valakit, akkor ő mindenképpen az *asszimilálódott harmincasok* kategóriájába volt sorolható, és nem ritkán a pult körül mozgott legnagyobb gyakorisággal.

Középiskolások: a Lovarda sajátosságai (mérete és nyitott terei) ritkán vettem észre *középiskolásokat*, de az is valószínű, hogy ebben a közegben igazán jól el is vegyülnek.

Kazánház

A Kazánház egy klasszikus, még az „old school” időkből származó, kifejezetten agráros szórakozóhely, ahova azért többnyire a kívülről érkezőket is befogadják. A hely elosztása, népsűrűség és az elrendezés miatt ez a helyszín bizonyult vizsgáldásunk legnehezebb terepének.

Ahogy fentebb is említettük, ez elsősorban egy „hazai” agráros buli. Jönnek külsősök, de talán kevesebben, mint régebben (igaz, hogy még középiskolások is akadnak a vendégseregben). A Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrumának épületei között található a kazánház nevű szórakozóhelyet, amely elsősorban az agrártudományi hallgatók közösségét tömöríti – a szó szoros értelmében – egy viszonylag szűkös, rendszerint tömött pincerendszerű helyiségbe. Bár az intézményi infrastruktúra taglalása során nem térünk ki külön az agrártudományok centrumára, a Kazánház, mint helyszín említést kap a központi helyszínek vizsgálata során. Ennek okát abban láttuk, hogy akadnak olyan egyetemista és nem

egyetemista csoportok is, amelyek ezen a közös színtéren előszeretettel megjelennek. A kutató számára ez helyszín messze nem optimális közeg, mivel a szűk, füstös, tömött helyek mellett a hanghatások is nehezítik a megfigyelni kívánt jelenségek analitikus boncolgatását. A hermeneutikai szemléletmód ezen a színtéren sok esetben csak a vizuális percepció korlátai között kaphat érvényt.

Átlagosak: a leggyakoribb az ő jelenlétük az ilyen helyeken. Főképpen a férfiak közül akadnak sokan, ami a hölgyekhez való viszonyulást is erősen meghatározza (nyomulnak). Ezen a helyen is nagyon jól tudják érezni magukat, annak ellenére, hogy egy jó érzésű embernek olykor akadnának fenntartásai a közeggel kapcsolatosan.

Dominánsok: ezen a helyen ritkábban tűnnek fel, vagy csak a körülmények okán nem nagyon láthattuk őket. Ha akad is egy-két hasonló típusú személy, akkor ő az agráros társadalmat erősíti.

Nem hallgató Bulizók: számukra talán a legkiválóbb terep, ami az elvegyülésüket illeti. Itt úgy el tudnak vegyülni, hogy gyakorlatilag egyáltalán nem lógnak ki a közösségből, és teljesen *átlagos hallgatónak* tűnnek. Ez a megállapítás egyöntetűen igaz a dolgozó és a középszintű intézményben jelen lévő fiatalokra.

Harmincasok: *harmincasok* is előfordulnak a Kazánházban, körülbelül az átlagos arányban, a többi egyetemi bulihoz hasonló módon. Rájuk is jellemző, - akárcsak a *dominánsokra* – hogy inkább a hazai terepen lévők jelennek meg nagyobb gyakorisággal.

Középiskolások: a Kazánház a középiskolások számára is kiváló színtér, hiszen itt, a szűk, már-már nyomorgató tömegben valóban feltűnésmentesen tudnak elvegyülni korosabb társaik körében. Éppen ezért megjelenésükről, és viselkedési attitűdjükről, igen keveset tudtunk megállapítani ezen a helyen.

Kollégium, iskola

Dolgozatunk végén teszünk említést azokról a terepekről, ahonnan nem az egyetemi hallgatók érkeznek. Mivel a munka világából érkezőket nem tudjuk ilyen közvetlen módon kontrollálni, így a középiskoláról és a középiskolai kollégiumról ejtünk néhány szót. Az itt leírtak teljes mértékben a saját munkavégzésünkkel kapcsolatos tapasztalatainkra épülő megfigyelések mentén szerveződnek, melyek szubjektív jellegük ellenére informatívak lehetnek. Az említett

közeg tehát magával vonzza, hogy az itt következő megállapítások csak a *középiskolásokra* és a *nem hallgató bulizók* egyik (talán nagyobbik) részére vonatkozzanak.

A *nem hallgató bulizók* az a korosztályi csoport egy középfokú oktatási intézményben, akik életkorukat tekintve a húszas éveik elején járnak, tehát akár egyetemisták is lehetnének. Sokan gyakran érzik közülük azt, hogy ők már nem illenek ide, ebbe a gyerekek által telített közegbe. Az iskolai tanulmányok tekintetében egy olyan szintet képviselnek, ami a szükséges rossz kategóriájába sorolható, azaz a minimális teljesítménnyel próbálnak eredményt elérni (ne bukjanak meg). Azzal, hogy nagynak érzik magukat, együtt jár az is, hogy szabályokat nehezen viselik, és többnyire nem is tartják be. Ennek okán viszont rendszeresek a különböző tekintélyszemélyekkel szemben történő súrlódások, esetleg konfliktusos helyzetek.

Ezeknek a fiataloknak nincsen különösebb gondjuk azzal, hogy rendesen viselkedjenek (ha akarnak). A probléma számukra a kívülről érkező kontroll (nem tehetik azt, amihez kedvük lenne). Ez a kívülről érkező befolyás a házirenddel kapcsolatos pontok betartatására törekszik, és nem hagyja számukra, hogy kedvük szerint aludjanak (akár egész délelőtt), hogy a szobájukban leírhatatlan állapotok uralkodjanak, és persze azt sem engedi, hogy hajnalig tartó szórakozáshoz folyamodjanak. Talán nem is kell mondani, hogy sokan – minden kontroll ellenére – mégis így élnek a kollégiumban, és nehéz egy nevelőnek egy személyben fellépni az ilyen anomáliákkal szemben.

A *Középiskolások* csoportjába azokat a diákokat soroltuk, akik még nem szereztek érettségi bizonyítványt, és általában felsőbb évfolyamok tanulói (főként végzősök). Rájuk is jellemző, hogy hamarabb kívánnak az egyetemista léthez hasonló életvilágot kivívni maguknak. Ez a hasonlóság azonban nem a tanulmányi eredmények mentén keresendő, hanem sokkal inkább a szabadabb életmód, a szórakozási szokások mezején. A bulizni vágyó középiskolások sokkal vagányabbak, mint korosztályos társaik, és többnyire ők sem jó tanulók. Noha nekik még különösen a tanulmányi munkára kellene koncentrálniuk, legtöbb esetben nem is ott jár az eszük, egészen más mozgatja őket. Az ilyen diákok egymás között igen nagy elismerésnek, magas presztízsnak örvendnek. A fiatalabb korosztály szemében gyakran példaképek a tekintélyszemélyekkel szemben hanyag viselkedésük miatt. Öltözetük tökéletesen beleillik a felnőttesebb világhoz közelebb álló egyetemista bulizók körébe, amelynek sajátossága a feltűnő egyformaság (vagyis nincsen sajátossága, ha csak nem az, hogy az aktuális divatnak megfelelő tömegcikkeket viselnek). Ezeknek a fiataloknak a céljai többnyire kimerülnek a gazdagság iránti vágyban, amelyért ők maguk gyakorlatilag nem tesznek semmit. Az életcél

része az ellenkező nem szimpátiája, és a korlátlanul tűnő pénzügyi háttér. Kedvelt tevékenységüként említhetjük a lézengést, többnyire a Nagyerdő, a campus és a belváros (Fórum, Plaza, főtér) környezetében. És persze itt van a tehetősebbek számára maga a címben említett gyorséttermi lánc, a Mc'Donalds étterem. Az éttermek akciók sokaságával kívánnak, családok, diákok, fiatalok és minden egyéb réteg kedvébe járni, de mégis főleg a jobb anyagi háttérrel rendelkezők térnek ide be. Mivel azonban a tömegruházat mellett a Mc'Donalds is a fogyasztói társadalom, a tömegkultúra egyik szimbóluma, könnyebben betér ide az átlagpolgár is. Akárcsak a kocsmába. Ezek a fiatalok gyakran érzik valódi kikapcsolódásnak az alkoholfogyasztást, és részben ezért is jelennek meg az egyetemista bulikon is. Bár erős a kontraszt például a *harmincasok* és a *középiskolások* között, azt is láthattuk, hogy mégis megférnek egy helyen. Ott, ahol a férfiasság és nőiesség, a nemi identitás kicsúcsosodása különös hangsúlyt kap, egyáltalán nem egyértelmű, hogy ki „rúghat labdába” a másik nemnél. Érdekes kontraszt ez azért is, mert az egyetemisták és ezek a fiúk, akik gyakran nem is járnak be az iskolai órákra, gyakorlatilag ugyanabban a közegben, szinte teljesen azonos módon mulatják szabadidejüket. A megragadható különbség sokszor csupán annyiban mutatkozik meg, hogy még az egyetemistáknak többnyire fogalmuk sincs arról, hogy középiskolások is vannak közöttük, a középiskolások jól tudják, hogy hol és kik között tartózkodnak.

Felhasznált irodalom

- Barakonyi Károly**, 2009. *A Bologna Hungaricum. Diagnózis és terápia.* Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest.
- Barber, Benjamin**, 1995. *Jihad vs McWorld.* London. Random House.
- Bocsi Veronika**, 2007. *Az időfelhasználás nemek közötti különbségeinek vizsgálata a hallgatói populáció esetében.* *Educatio* 2007/4, 674-684p.
- Bocsi Veronika**, 2009. *Az idősociológia pedagógiai vonatkozásairól.* Kézirat.
- Gál Éva-Balogi Barbara-Dusa Ágnes-Sörös Anett** (szerk.), 2010. *Európai egyetem lokális kötődések.* *Kultúra és közösség* 3. szám (megjelenés alatt).
- Gráfik Imre**, 2004. *A népi kultúra és a tömegkultúra értelmezéséhez, illetve összefüggéseihez.*
- Hayes, Denis – Wynyard, Robin**, 2002. *The mcdonaldization of Higher Education.* London. Westport, CT, Bergin and Garvey.
- Hrubos Ildikó**, 2006. A 21. század egyeteme. Új társadalmi szerződés felé. *Educatio No.4.*
- Józsa Péter**, 1986. A tömegkultúra problémái. In: Józsa Péter. *Az esztétikai élmény nyomában. Művészetszociológiai és szemiotikai tanulmányok.* Pp. 71-82. Budapest.
- Kocsis Miklós:** *Társadalom – állam – felsőoktatás. A felsőoktatási autonómia értelmezési tartományai.* <http://jesz.ajk.elte.hu/kocsis43.html> 2010-11-23.
- Kozma Tamás**, 1993. *A professzorok háza.* *Educatio.* 1993/3, pp. 433-442.
- Kozma Tamás:** *Kié az egyetem?* Új Mandátum Kiadó, Budapest 2004.
- MacDonlad, Dwight**, 1957. *A theory of mass culture.* In: Rosenberg B.-White D. M. (eds.): 59-73.
- Maróth Miklós**, 2004. *Oktatás és erkölcs.* *Mester és tanítvány.* 2004/1. pp. 98-103.
- M. Kehm, Barbara-Teichler, Ulrich**, 2007. Merre tart az alap- és mesterképzés? In: *Felsőoktatási műhely.* 2007, ősz. 51-63p.
- Nagy Péter Tibor**, 2006. A humboldti és a poszt-humboldti egyetem diplomásai a magyar társadalomban. *Educatio No.4.*
- Ritzer, George**, 1997. *A társadalom mcdonaldizációja.* *Replika* 27. pp. 103-115.
- Schulze, Gerhard**, 1992. *Élménytársadalom.*
- Smart, Barry**, 1999. *Resisting McDonaldization. Theory, Process and Critique.* In: Barry Smart (edited.): *Resisting McDonaldization.* London. SAGE Publications Ltd.
- Szabó Ildikó**, 2009. *Nemzet és szocializáció. A politika szerepe az identitások formálásában Magyarországon 1867–2006.* *Posztmodern politológiák.* L'Harmattan Kiadó, Budapest.

Szabó László Tamás, 2008. *Változatok iskolai életvilágokra*. *Educatio*. 2008/4, pp. 610-624.